

JHWH Bogiem wojny czy Pasterzem? (ujęcie Ezechielowe) – w perspektywie lektury chrześcijańskiej

Słowa kluczowe: Bóg wojny, Pasterz, Księga Ezechiela, Księga Apokalipsy, Wizje

Stary Testament jest księgą niezwykle złożoną spisywaną przez wieki (ok. 1000 lat) w różnych środowiskach, okresach historycznych, w różnych językach (dominanta języka hebrajskiego), przez wielu autorów i redaktorów¹. Złotą nicią wszystkich tekstów jest obecność w tekstach zamysłu Boga, który na różne sposoby odsłania swoje oblicze człowiekowi.

Bóg w określeniach Starego Testamentu

W tekstach Starego Testamentu Bóg jest Zbawicielem, Stworzycielem, Bogiem miłosiernym, łaskawym, Bogiem żywym, Bogiem Przymierza, Królem, Pasterzem² lecz także Wojownikiem³. To tylko niektóre określenia Boga wynikające z przesłania biblijnego opisującego Jego odniesienia do stworzenia, a zwłaszcza do Izraela. Do tego dochodzą takie określenia jak: El, Elohim, JHWH, Adonai, Bóg Wszechmocny (אל שדי), Bóg Najwyższy (אל עילי) i JHWH Zastępów (יהוה צבאות)⁴. Bóg jest Tym, który stwarza (Rdz 1–2) i uświęca

* O. prof. dr hab. Andrzej Sebastian Jasiński jest kierownikiem Katedry Egzegezy Ksiąg Starego Testamentu Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

¹ Por. W. Pikor, *Jak powstało Pismo Święte? Historia tekstu Biblii*, Kielce 2000, s. 43.

² W tradycji Izraela pasterze byli zobowiązani do starannej opieki nad powierzonym im stadem, przywódcy Izraela byli nazywani pasterzami, lecz często spotykali się z krytyką proroków (Jr 50,6; Ez 34,1-10; Za 11,15nn), por. A. Paciorek, *Jezus z Nazaretu. Czasy i wydarzenia*, Częstochowa 2015, s. 305

³ To określenie związane jest zwłaszcza z tematem Wyjścia (Wj 15,2-4), również psalmiści odwołują się do tej tytułatury (Ps 18,8-16; 29,3-9; 50,2-3), por. H. Witczyk, *Teofania w Psalmach*, Kraków 1985, s. 13-29.

⁴ Tytuł ten nawiązuje do określeń militarnych. W Starym Testamencie pojawiają się liczne wzmianki o wojnach, które były wspólną tradycją ludów Bliskiego Wschodu, por. S. Ernst, *Gott als Kriegsherr? – Theologische Lösungen zum Umgang mit militärischen Niederlagen*, „Biblische

(Wj 15,26), który się ukazuje (Rdz 22,14), który jest skałą (Pwt 32,15), który ocala i zbawia (Wj 15,2), który uzdrawia (Wj 15,26) i daje pokój (Sdz 6,24), który postępuje sprawiedliwie (Jr 23,6) i jest obecny (Ez 48,35), który zasiada na tronie (Iz 6,1) i jest siłą wierzącego (Ha 3,19)⁵. W nielicznych tekstach Starego Testamentu Bóg jest ukazany jako Ojciec, czasami opisowo (Wj 4,22; 32,6; Lb 11,12; Ps 2,7nn; 103,13; Prz 3,12; Iz 1,2; 30,9; 45,11; 63,15-17; 64,7; Jr 3,19n31,9; Oz 11,1; Ml 1,6)⁶.

Chrześcijański czytelnik Starego Testamentu do wszystkich tych wypowiedzi przykłada podstawową myśl, a mianowicie wyznanie i przekonanie wyrażone w tekście 1J 4,8: *Bóg jest miłością*. Owa miłość nie ma żadnego ograniczenia i odnosi się do całego stworzenia, w tym do wszystkich ludzi wszystkich czasów. Skoro Bóg jest zawsze ten sam, zatem prawda wyrażona w 1J 4,8 odnosi się do wszystkich wypowiedzi o Bogu zawartych w Biblii, musi się również weryfikować w przesłaniu zawartym w Księgach Starego Testamentu. W tym miejscu rodzi się dylemat, który nurtował chrześcijan od zarania: Jak interpretować teksty, w których Bóg jawi się jako: Bóg zemsty, Wojownik, hańdzący zasadzie קָטַף (*klątwy*), czyli skazania na całkowite zniszczenie ludzi i ich dobytek (Joz 6,17; 7,12; 22,20; Ez 44,29). Czy w tych tekstach polecenia JHWH ujawniają prawdę o uniwersalnej miłości Boga do stworzenia? Już w II w. po Chr. z wątpliwościami wystąpił Marcjon, interpretował on pisma w duchu gnostyckim (poglądy wyraził w dziele: *Antytezy*), był zwolennikiem dualizmu i uznawał istnienie dwóch niezależnych od siebie bogów: sprawiedliwego, lecz pozbawionego miłosierdzia, okrutnego, rozgniewanego, utożsamianego z Bogiem Starego Testamentu (stwórca świata, w tym duszy ludzkiej) oraz Boga Nowego Testamentu, czyli Boga łaski i miłosierdzia; odrzucał więc Stary Testament i wiele pism Nowego Testamentu, jego nauka została odrzucona⁷.

Notizen“ 160, 2014, s. 19-35.

⁵ Por. A.S. Jasiński, *Służcie JHWH z weselem. Kyriologia starotestamentalna na tle środowiska biblijnego* Opolska Biblioteka Teologiczna 26, Opole 1998, s. 120-123.

⁶ Por. H. Langkammer, *Bóg jako Ojciec w świetle Nowego Testamentu*, Radom 1999, s. 20-22.

⁷ Marcjon (zm. ok. 165 r.), por. R.M. Leszczyński, *Marcjonici*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. XI, red. S. Wilk i inni, Lublin 2006, s. 1254-1255.

Bóg w Ezechielowej perspektywie odnowy

Na powyższą kwestię należy spojrzeć od strony Księgi Ezechiela, dwóch fragmentów:

1. Ez 5,11-12⁸: *Dlatego - na moje życie - wyrocznia Pana Boga: Oświadczam, ponieważ świątynię moją splugawiłaś wszystkimi twoimi ohydami i wszystkimi twymi obrzydliwościami, Ja także odrzucę bez oglądania się na litość i Ja także nie będę oszczędzał. Jedna trzecia twoja pomrze od zarazy i zginie pośrodku ciebie od głodu; jedna trzecia padnie wokół ciebie od miecza, a jedną trzecią rozpędzę na wszystkie wiatry, nadto miecza nad nimi dobędę.* (por. Ez 25,8-17)⁹.

2. Ez 34,12-16¹⁰: *Jak pasterz dokonuje przeglądu swojej trzody, wtedy gdy znajdzie się wśród rozproszonych owiec, tak Ja dokonam przeglądu moich owiec i uwolnię je ze wszystkich miejsc, dokąd się rozproszyły w dni ciemne i mroczne. Wyprowadzę je spośród narodów i zgromadzę je z krajów, sprowadzę je z powrotem do ich ziemi i paść je będę na górach izraelskich, w dolinach i we wszystkich zamieszkałych miejscach kraju. Na dobrym pastwisku będę je paść, na wyżynach Izraela ma być ich pastwisko. Wtedy będą one leżały na dobrym pastwisku, na tłustym pastwisku paść się będą na górach izraelskich. Ja sam będę paść moje owce i Ja sam będę je układał na legowisko – wyrocznia Pana Boga. Zagubioną odszukam, zabłąkaną sprowadzę z powrotem, skaleczoną opatrzę, chorą umocnię, a tłustą i mocną będę ochraniał. Będę paść sprawiedliwie.*

Oba teksty odnoszą się do Izraela. W obu tekstach zawarty jest zamysł JHWH. Pierwsza wypowiedź zwiastuje śmierć i unicestwienie, druga życie w bezpieczeństwie. Można stwierdzić, że te dwa teksty Ezechiela wyrażają istotę dylematu: Jakim właściwie jest JHWH Starego Testamentu?

⁸ Jest to fragment pochodzący w sekcji Ez 5,5-17, który zawiera interpretację czynności symbolicznej, a mianowicie obcięcia włosów, por. M. Greenberg, *Ezechiel 1-20*, Freiburg 2001, s. 126.

⁹ Prorok w podobnym tonie wypowiada się przeciwko Moabitom, Edomowi i Filistynom, A.S. Jasiński, *Komentarz do Księgi Proroka Ezechiela. Rozdziały 21-30*, Opolska Biblioteka Teologiczna 130, Opole 2013, s. 200-214.

¹⁰ Fragment Ez 34, 1-31 bazuje na obrazie pasterza, w którym zostały potępione praktyki złych pasterzy (34,1-10), natomiast w ww. 11-16 jest mowa o pasterskiej funkcji JHWH, por. W. Zimmerli, *Ezechiel 2*, Philadelphia 1983, s. 215-216.

Porządek JHWH objawiony w wizjach Ezechiela

Na kwestię tę trzeba spojrzeć przy uwzględnieniu całej Księgi Ezechiela. Posiada ona w miarę logiczną strukturę, którą można następująco wyrazić: od wizji (Ez 1) do wizji (Ez 40–48) poprzez wizje (Ez 8–11; 37,1-14)¹¹. Pierwsza wizja ujawnia porządek sfery chwały JHWH.

Otoczenie JHWH prezentujące się Ezechielowi w postaci istot żyjących, ukazanych w sposób dynamiczny i wielowątkowy, np. ich cztery oblicza (w. 10). Prorok sięgając do dawnych tradycji mezopotamskich podkreśla absolutną wzniosłość sfery, w której przebywa chwała JHWH. W relacji Ezechiela pojawiają się motywy oblicza człowieka, oblicza lwa, oblicza wołu i oblicza orła. Według wyobrażeń babilońskich po niebiańskim oceanie wędrują planety, w którym też obecny jest zodiak. Szczególnie ważne punkty to cztery konstelacje: Byka (Marduk), Lwa (Nergal), Orła (Nimurta) oraz Człowieka (Nebo)¹². Wyznaczały one cztery strony świata oraz cztery pory roku: Byk to wiosna, Lew to lato, Orzeł to jesień, Człowiek to zima. Cały kosmos podporządkowany był niejako zasadzie czterech wielkości. Ezechiel korzystając z tych wyobrażeń opisuje własne doświadczenie duchowe, które nie było powtórzeniem mitu, lecz relacją z wizji, która odsłoniła przed nim prawdę o porządku istniejącym w sferze przebywania chwały JHWH¹³.

W ujęciu Ezechiela symbol liczby „cztery” podkreśla ideę pełnego porządku¹⁴. Środowisko sfery JHWH stało się archetypem dla porządku ukazanego w ostatniej wizji, a mianowicie odnowionej rzeczywistości Ez 40–48. W opisie tej wizji również dominuje symbolika liczby cztery, odnosi się ona szczególnie do wymiarów i kształtów świątyni oraz miasta. Ezechiel wykazuje, że porządek sfery chwały JHWH zaistnieje w środowisku odnowionej ziemi. Zanim to

¹¹ Zagadnienie struktury i budowy Księgi Ezechiela opracował niedawno T.D. Mayfield, *Literary Structure and Setting in Ezekiel*, Tübingen 2010.

¹² D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1990, s. 324–325.

¹³ Ezechiel, podobnie jak i inni prorocy, podkreśla świętość JHWH (*Wtedy zatroszczyłem się o święte me imię*; Ez 36,21a), por. S. Abraham, *Holiness of God: A Prophetic Reading*, „Doon Theological Journal” 11, 2014, s. 55–74.

¹⁴ Liczba cztery służy do wyrażenia idei powszechności i uniwersalizmu (wschód, zachód, północ, południe), oznacza kompletność, porządek, stąd kwadratowe dziedzińce, cztery boki i cztery narożniki świątyni (Ez 42,20; 46,21). W tekstach apokaliptycznych czwórki wyrażają pełnię, harmonię i najwyższą pozycję, por. L. Ryken, J.C. Wilhoit, T. Longman III, *Słownik symboliki biblijnej*, Warszawa 2003, s. 136.

jednak nastąpi musiał zostać przewyciężony brak porządku w środowisku ziemskiej świątyni i Jerozolimy. Stan ziemskiego sanktuarium prezentuje wizja zawarta w Ez 8–11¹⁵. Szczególnym przejawem tego stanu rzeczy były praktyki bałwochwalcze: *Następnie zaprowadził mnie do przedsionka bramy świątyni Pańskiej, mieszczącej się po stronie północnej, a oto siedziały tam kobiety i oplakiwały Tammuza. I rzekł do mnie: «Czy widzisz, synu człowieczy? Zobaczysz jeszcze większe obrzydliwości od tych»* (Ez 8,14-15)¹⁶. W ocenie Ezechiela cała przeszłość Izraela była jednym wielkim pasmem grzeszności (Ez 16; 20; 23). Taki Izrael nie mógł pozostawać w żywej relacji do chwały JHWH. Znakiem zerwania więzów było opuszczenie przez chwałę JHWH świątyni (Ez 18,18-22; 11, 22-23). Jerozolima została wówczas bezbronną i wydaną przez JHWH na unicestwienie. Stąd tak zdecydowane wypowiedzi, w których mowa jest o mieczu, zarazie, głodzie i śmierci: *Tak powiedz do nich. Tak mówi Pan Bóg: Na moje życie! - ci, którzy są w ruinach, mają paść od miecza, a którzy są na wolnym polu, tych oddaję dzikim zwierzętom na pożarcie, a którzy przebywają na wyżynach górskich i w pieczarach, mają umrzeć od zarazy. I uczynią kraj pustynią i pustkowiec, jego pyszna świetność będzie miała kres, a góry Izraela będą leżały odludne; nikt tamtędy nie będzie przechodził* (Ez 33,27-28). Taki obraz rzeczywistości nie był faktycznie realizacją zamysłu JHWH, lecz skutkiem braku porządku, do takiego stanu doprowadził siebie Izrael. Prawdziwy zamysł Pana został wyrażony wcześniej: *Powiedz im: Na moje życie! - wyrocznia Pana Boga. Ja nie pragnę śmierci występnego, ale jedynie tego, aby występny zawrócił ze swej drogi i żył. Zawróćcie, zawróćcie z waszych złych dróg! Czemuż to chcecie zginąć, domu Izraela?* (Ez 33,11). Życie stoi w centrum uwagi przesłania Ezechiela, stąd prezentujące się przed jego oczami postacie nazywał istotami żyjącymi (Ez 1), a w dramatycznym opisie grzechów Jerozolimy ujawnia pierwotny zamysł

¹⁵ Fragment ten składa się z siedmiu perykop: 1. wprowadzenie (Ez 8,1-3a); 2. Cztery sceny występów kultycznych i odpowiedź JHWH (Ez 8,b-18); 3. Sąd oraz opuszczenie (Ez 9,1-11); 4. Katastrofa Jerozolimy i stopniowe opuszczanie chwały JHWH (Ez 10,1-22); 5. Grzech i zbawienie (Ez 11,1-21); 6. Ostateczne opuszczenie chwały JHWH (Ez 11,22-23); 7. Zakończenie wizji świątyni (Ez 11,24-25). Por. L.C. Allen, *Ezekiel 1-19*, Nashville 1994, s. 137.

¹⁶ Jest to jedyny tekst (ST) nawiązujący do Tammuza, i oznacza u Ezechiela w dużym stopniu ideę okazywania lamentu, nie obca jest tu też myśl o samym bóstwie, por. D.I. Block, *The Book of Ezekiel. Chapters 1-24*, Michigan 1997, s. 295.

JHWH¹⁷: *Oto Ja przechodziłem obok ciebie i ujrzałem cię, jak szamotałeś się we krwi. Rzekłem do ciebie, gdy byłeś we krwi: Żyj* (וַיִּחַי); (Ez 16,6)¹⁸.

Program życia prezentuje Ezechiel w innej wizji, a mianowicie ożywienia suchych kości (Ez 37,1-14). Prorok na początku ma zwrócić się do tego co martwe i niezdolne do jakiegokolwiek percepcji słów: *Kości suche, słuchajcie słowa JHWH*. W tej końcowej frazie w. 4. znamienne jest zestawienie ze sobą dwóch wielkości: 1) pełnia życia – JHWH; 2) całkowity brak życia – kości: *Kości suche, słuchajcie słowa JHWH*. Owe kości różnią się jednak od innych martwych przedmiotów (np. kamienia), bowiem były nośnikami życia, które bezpowrotnie odeszło, stały się jak kamienie. Absurdalność zaistniałej sytuacji złągodził Ezechiel już wcześniejszymi wzmiankami, a zwłaszcza mową o zamianie serca z kamienia na serce z ciała (por. 36, 26). Ten znak, odnoszący się do sfery wnętrza, obejmie również to, co zewnętrzne. Kości suche mają stać się „słuchaczem” orędzia odnowy. Cała dolina przemieni się w ogromne audytorium. Jego zakres poznał już Ezechiel, który przeprowadził ogląd wszystkich kości (por. 37,2)¹⁹. Skuteczność mowy Ezechiela zapewnia wsparcie JHWH. To On sprawia, że martwe kości stają się posłuszne. Ekstremalna sytuacja, w jakiej znalazł się Izrael, domagała się ekstremalnych działań. Prorok od chwili swego powołania (Ez 1–3) był świadkiem wielu „dziwnych” wydarzeń. W niektórych epizodach sam uczestniczył (np. leżenie na boku – Ez 4,4-8). Jego dotychczasowa posługa, rzuca światło na rozumienie nowego wydarzenia, jakim było „przemawianie do martwych (suchych) kości”; nie oznaczało to dziwactwa, lecz było realizacją kolejnego etapu aktywności JHWH. Relacja JHWH do kości była jednoznaczna. Kości bezwarunkowo zostają ożywione. Ta bezwarunkowość przypomina dzieło stworzenia „na początku” (Rdz 1,1-2,4a). Pan

¹⁷ Izrael zawdzięczał swoje życie oraz trwanie wyłącznie miłosierdziu JHWH, por. J. Homerski, *Księga Ezechiela*, (PSST XI, 1), Poznań 2013, s. 133.

¹⁸ Tekst Ezechiela ujawnia najgłębszy zamysł JHWH względem człowieka; już w opisie upadku i grzechu w Edenie jest mowa o dialogu Boga z człowiekiem, ów dialog nie zakończył się pomyślnie, bowiem człowiek nie stanął w prawdzie z Bogiem, który przyszedł do niego jako Zbawca; ostateczne zbawienie dokonano się w Jezusie Chrystusie, który identyfikuje się z postacią dobrego Samarytanina ratujące życie człowiekowi leżącemu na drodze z Jerozolimy do Jerycha (Łk 10,30-37), por. A.S. Jasiński, *Przypowieść o dobrym Samarytaninie* (Łk 10, 30-37), [w:] *Żywe jest słowo Boże. Metody biblijno-pastoralne*, red. B. Polok, Opole 1995, s. 97-108.

¹⁹ Opis przywrócenia suchych kości do życia (Ez 37) przypomina opowieść o stworzeniu (Rdz 2), por. P. Ricoeur, *Wartownik nieuchronnego*, [w:] *Mysleć biblijnie*, red. A. Lacocque, P. Ricoeur, Kraków 2003, s. 246.

zapowiada zatem ponowny triumf życia. Duch wypełniając kości sprawia, że nie mogą one już więcej pozostawać suche. Cały ten proces dokonuje się bez współdziałania człowieka. Prorok – syn człowieczy – ma jedynie o tym dziele zaświadczyć. Następuje nowy początek, który swą przyczynę ma daleko poza naturalną strukturą stworzenia symbolizowanego przez suche kości. Dawny Izrael przestanie istnieć. Ów *transitus* ze śmierci do życia opisuje prorok dramatycznymi opisami miecza, głodu, zarazy i śmieci. JHWH niejako posługiwał się mieczem Nabuchodonozora by zrealizować swój zamysł.

Gniew JHWH w perspektywie odnowy

Ezechiel ukazuje również JHWH, który z gniewem i uniesieniem odnosi się do Izraela²⁰: *I ustanie gniew Mój, i uśmierzę uniesienie Moje na nich, i uspokoję się. I poznają, że Ja JHWH mówilem w zazdrości swojej, aby ustalo uniesienie Moje na nich* (Ez 5,13)²¹. Werset 13 zawiera ekspresję wskazującą na usposobienie JHWH²². Wypowiedź została ujęta w konwencji antropopatycznej celem uświadomienia odbiorcom prawdy o sytuacji, jaka zaistniała. JHWH prezentuje się jako Ten, który niechybnie realizuje swoje postanowienia, jest wierny temu wszystkiemu, co dotychczas zapowiadał. Tym samym Jego postawa jest diametralnie różna jest od tej jaką realizował Izrael²³. Frazę rozpoczyna zwrot *וַיִּסְתַּחַף יְהוָה* (*i ustanie gniew Mój*)²⁴. Rdzeń *וַיִּסְתַּחַף* odnosi się zarówno do pojęcia „nosa” jak i idei „gniewu”²⁵. Ta tożsamość

²⁰ Por. A.S. Jasiński, *Komentarz do Księgi Proroka Ezechiela. Rozdziały 1-10*, Opolska Biblioteka Teologiczna 77, Opole 2005, s. 131-132.

²¹ Ujęcie tematu gniewu JHWH w Starym Testamencie przez Ezechiela ma swoją specyfikę, zgodnie z teologią całej Księgi „gniew” ma charakter przejściowy i w końcu ma zaprowadzić lud Izraela do szczęśliwej przyszłości, por. Ch. Rösel, „Um meines Namens willen...”. *Der Zorn Gottes und seine Überwindung im Ezechielbuch*, „Theologische Beiträge”, 2014, s. 204-213.

²² Zastosowane cztery wyrażenia gniewu mają swoją paralelę w Ez 16,42, przy czym w w. 13 mowa jest o „uśmierzeniu” (*וַיִּסְתַּחַף*) natomiast w Ez 16,42 o „uspokojeniu” (*וַיִּשְׁקַט*), por. M. Greenberg, *Ezechiel 1-20*, dz. cyt., s. 151.

²³ W. 13 koncentruje swoją treść na odniesieniu się JHWH do Jerozolimy, całość ekspresji Pana opisuje Jego „zdeteterminowaną” postawę wyrażaną niezwykle obrazowo, por. D.I. Block, *The Book of Ezechiel*, dz. cyt., s. 210.

²⁴ Podwójne zastosowanie w w. 13 czasownika *וַיִּסְתַּחַף* (zatrzymać, zakończyć, ustać) stanowi echo formuły *וַיִּסְתַּחַף* z w. 4b, w którym jest mowa o wszechpochlaniającym ogniu, L.C. Allen, *Ezekiel 1-19*, dz. cyt., s. 76.

²⁵ Por. L. Kohler, W. Baumgartner; J.J. Stamm, *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, Warszawa 2008, s. 74.

terminologiczna wynika z obserwacji człowieka zagniewanego, który ów stan wyraża zmianami w okolicy nosa. JHWH, który uspokaja swój gniew i uniesienie (חַמָּה)²⁶, doprowadza do końca swoje dzieło. Zastosowane obrazy „ludzkich” reakcji JHWH podkreślają skuteczność Jego działania, którego efekt będzie dostrzegalny dla wszystkich²⁷.

JHWH faktycznie zmierza nie tyle do ukarania ludu, co do ponownego poznania przez Izraelitów swego Boga. Do idei poznania nawiązuje druga część frazy וְיָדַעְתָּ כִּי־אֲנִי יְהוָה (I poznaję, że Ja JHWH)²⁸. Sentencja ta przypomina czasy pustyni, kiedy to Izraelici byli na początku poznania Boga. Otrzymali owo poznanie nie drogą teoretycznego pouczenia, lecz na skutek historycznych wydarzeń realizowanych w czasach Mojżesza. Wkroczenie JHWH w historię nie było aktem jednorazowym, lecz trwałym procesem, który przybrał postać przymierza z jednym narodem wybranym, a więc umiłowanym. JHWH zachowując wierność tym związkom czyni wszystko, by nie zostały one ostatecznie unicestwione. Bóg nigdy z wrogością nie odnosił się do Izraela, nawet wówczas, gdy mówił o upadku Jerozolimy i unicestwieniu jej mieszkańców. W ostateczności chodzi tu o usunięcie zła, oczyszczenie Izraela i stworzenie nowej sytuacji, w której naród wybrany na nowo pozna swego Boga, który miłuje i zbawia²⁹. W tym kontekście postawę JHWH, opisaną formułą: *mówilem* (דַּבַּרְתִּי)³⁰ *w zazdrości swojej* (בְּקִנְיָאָה), trzeba rozumieć jako Jego przymiot stojący na straży poprawnych relacji z narodem³¹. On to gwarantuje, że pomimo zaistniałej niewierności Izrael będzie uratowany i ma przed sobą świetlaną przyszłość, i to pomimo zbliżającej się klęski Jerozolimy

²⁶ Rdzeń חַמָּה (gorąco, furia, gniew) występował już w tekście Ez 3,14 (opis stanu duchowego proroka), a w. 13 pojawia się dwukrotnie, por. L Kohler, W. Baumgartner; J.J. Stamm, *Wielki słownik hebrajsko-polski...*, dz. cyt., s. 309.

²⁷ Zapalczywość JHWH ujawnia się w szczególnie zwrotnych wydarzeniach narodu, np. w trakcie aktywności fałszywych proroków (por. Ez 13,15), por. J. Tomiak, *Czyny symboliczne wykonane w kontekście wyroczni przeciwko Judzie*, [w:] *Historia Izraela na tle słów i czynów symbolicznych proroka Ezechiela*, red. A.S. Jasiński, J. Tomiak, Opole 2003, s. 157.

²⁸ Poznanie Boga nie oznacza ostatecznej klęski grzesznego ludu, lecz będzie ono prowadzić do żalu i nawrócenia, por. H.D. Hummel, *Ezekiel 1-20*, Saint Louis 2005, s. 185.

²⁹ Gniew JHWH zostanie uśmierzony, gdy grzechy ludu spotkają się ze sprawiedliwą odpłatą, por. J. Homerski, *Księga Ezechiela*, dz. cyt., s. 84.

³⁰ Obecny w tekście motyw „mówienia” podkreśla osobowy i komunikatywny aspekt działania JHWH, por. J. Tomiak, *Czyny symboliczne wykonane...*, dz. cyt., s. 158.

³¹ Termin קִנְיָאָה opisuje reakcję jednostki, której prerogatywy zostały przez kogoś innego usurpowane, por. M. Greenberg, *Ezekiel 1-20*, dz. cyt., s. 153.

i zdziesiątkowania jej mieszkańców. JHWH wszystko doprowadzi do końca, również pełną realizację przymierza, czyli życia ludu z Bogiem w harmonii i szczęściu.

Zastosowane przez Ezechiela obrazy pozwalały ówczesnemu odbiorcy zrozumieć etapy procesu, jaki dokonywał się w narodzie. Drastyczne opisy nie mówiły o naturze Boga, lecz o naturze człowieka³². Bóg niejako z cierpliwością dopuszczał do różnorodnych drastycznych sytuacji: *Chciał przez to okazać, że sprawiedliwość Jego względem grzechów popełnionych dawniej - za dni cierpliwości Bożej w odpuszczaniu ich po to, by ujawnić w obecnym czasie Jego sprawiedliwość, i aby pokazać, że On sam jest sprawiedliwy i usprawiedliwia każdego, który wierzy w Jezusa* (Rz 3,25), lecz nie taki był Jego zamysł od początku. Można tu powołać się na analogię w temacie małżeństwa: *Odpowiedział im (Jezus): Przez wzgląd na zatwardziałość serc waszych pozwolił wam Mojżesz oddawać wasze żony; lecz od początku tak nie było* (Mt 19,8)³³.

Ezechielowa perspektywa w ujęciu nowotestamentalnym

Pierwotny zamysł Boga zawiera orędzie życia w obfitości. Faktycznie został on zrealizowany przez Jezusa Chrystusa. Proroctwa Ezechiela są niezwykle spójne z dziełem wykonanym przez Mesjasza, stąd Księga Ezechiela doznała aplikacji w wielu fragmentach Nowego Testamentu. Chrześcijański czytelnik wglębiając się w treść, nawet najbardziej drastycznych tekstów Ezechiela, nie traci z oczu ani na moment prawdy o Bogu miłości. Może ze spokojem wczytywać się w opisy katastrofy Jerozolimy i jej mieszkańców, patrząc na nie z perspektywy wypełnienia się proroctw w osobie Jezusa Chrystusa. Jest to też perspektywa widzenia samego Ezechiela, który został przez JHWH uzbrojony do realizowania misji w ekstremalnych warunkach, otrzymał wizję, która przemieniła jego wnętrze, otrzymał czoło z diamentu, a nade wszystko „spożył” zwój księgi, czyli słowo JHWH, które stało się treścią jego wnętrza.

³² Pojawiające się motywy przemocy są szczegółowo opisywane w Biblii, Bóg do nich dopuszcza (Bóg przemocy i gwałtu?), co oznacza samoograniczenie się Boga i Jego mocy; przemoc istnieje ponieważ Bóg dzieli się swoją mocą i panowaniem z człowiekiem, por. T.E. Fretheim, *Violence and the God of Old Testament*, [w:] *Encountering Violence in the Bible*, red. M. Zehnder; H. Hagella, Sheffield 2013, s. 108-127.

³³ Była to trwała niezdolność do przyjmowania woli Bożej, por. A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdziały 14–28*, Częstochowa 2008, s. 250.

Do tych motywów nawiązuje również Apokalipsa św. Jana (Ap 5; 10).

Chrześcijanin czytając ST na wszystkich jego stronach odczytuje obraz Boga miłości, Pasterza³⁴, który prowadzi owce do bezpiecznej przystani. Tą przystanią jest środowisko opisane przez Ezechiela a następnie przez św. Jana w Apokalipsie (Ap 4–22). Opis zawiera również sceny dramatycznej ostatecznej walki dobra ze złem (Ap 17–18), wszystkie te zdarzenia wspomniane są w świetle zwycięskiego Baranka. Wizjoner nawiązując do motywu Księgi Ezechiela w dwóch miejscach nawiązuje do symbolu księgi. Wizjoner najpierw wprowadza temat księgi po opisie tronu niebieskiego (Ap 4,1-11), na którym zasiada Bóg. Tekst ten powtarza wiele motywów zwłaszcza z Ez 1. Zasiadający dźrzy w prawej dłoni księgę zapisaną wewnątrz i na odwrocie i zapieczętowaną na siedem pieczęci (Ap 5,1)³⁵. Księga ta zawiera słowo Boże, a więc Jego zamysł względem całego stworzenia (Stary Testament). Dramaturgia całego opisu opiera się na fakcie iż nikt ze stworzenia nie jest kompetentny do otwarcia księgi (w. 4). Taką władzę posiada jedynie Baranek, czyli zapowiadany Mesjasz, Lew z pokolenia Judy, odrośl Dawida (w. 5). Tak więc Bóg nie chce pozostawić w niewiedzy ludzkość o swym zamysle zbawczym, lecz nikt nie pozna tego zamysłu bez zwrócenia się do Baranka, który zwiastuje stworzeniu treść zapisaną w księdze.

Z kolei książeczka (Ap 10,1-11) nie była już przeznaczona dla Baranka, lecz dla Wizjonera, który usłyszał polecenie by ją spożyć wraz z zapewnieniem, że będzie ona na ustach słodka jak miód, natomiast wnętrzości jego napełni goryczą (w. 9). Św. Jan otrzymał więc polecenie podobne do tego, jak niegdyś Ezechiel. Obu mężom powierzono zadanie głoszenia słowa Bożego. Słodycz księgi przyrównana do miodu ujawnia wielką radość, jaką przynosi zwiastowanie zamysłu Pana, natomiast gorycz, o której wspomina św. Jan, oznacza skuteczne działanie słowa Bożego we wnętrzu człowieka, słowo to jest mocą sprzeciwu względem wszystkich zamysłów przeciwnych woli Bożej. Słowo Boże kształtuje wnętrze człowieka w prawdzie.

Bóg niejako dopuszczał rozprzestrzenianie się zła, aż do czasu gdy zło

³⁴ Do obrazu pasterza odwołuje się zarówno Stary jak i Nowy Testament, jest nim JHWH oraz Jezus Chrystus, zastosowane porównanie sięgało do głęboko zakorzenionej świadomości pasterskiego środowiska, w którym powstała Biblia, por. A.S. Jasiński, *Chrześcijanin a lektura Starego Testamentu*, „Studia Franciszkańskie” 8, 1997, s. 48.

³⁵ Chodzi tu o księgę zawierającą słowo Boże, pełne mocy i przeznaczone dla ludzi, por. A. Tronina, *Apokalipsa orędzie nadziei*, Częstochowa 1996, s. 146.

zostało pokonane przez Jezusa Chrystusa, który jest naszym pokojem: *On bowiem jest naszym pokojem. On, który obie części ludzkości uczynił jednością, bo zburzył rozdzielający je mur - wrogość. W swym ciele pozbawił On mocy Prawo przykazań, wyrażone w zarządzeniach, aby z dwóch rodzajów ludzi stworzyć w sobie jednego nowego człowieka, wprowadzając pokój, i w ten sposób jednych, jak i drugich znów pojednać z Bogiem w jednym Ciele przez krzyż, w sobie zadawszy śmierć wrogości. A przyszedłszy zwiastował pokój wam, którzyście daleko, i pokój tym, którzy blisko, bo przez Niego jedni i drudzy w jednym Duchu mamy przystęp do Ojca* (Ef 2,14-18).

Pojednanie człowieka z Bogiem dokonało się w Jezusie Chrystusie, który sam na sobie miał ciężar wszystkich nieprawości ludzkich. Miłujący Ojciec posłał Go na świat jako wyraz swojej miłości do człowieka trwającego w grzechu. Nie ma w Biblii bardziej drastycznego opisu od tego, który prezentuje wolę Boga, by Jego Syn Jednorodzony oddał swe życie dla zbawienia świata³⁶. Taki obraz Boga nie pojawia się w Starym Testamencie, wystarczy przytoczyć na pewien sposób analogiczne wydarzenie, a mianowicie ofiarę Abrahama, jednak nie doszła do skutku, bowiem Izaak został uratowany (Rdz 22). Ostatecznie prawdy o Bogu nie możemy poznać w oderwaniu od Jezusa Chrystusa, Jego słów i czynów.

Wizja Ezechielowa wyznaczała perspektywę judaistyczną. Bóg ukazał się prorokowi dla dobra Izraela. Porządek sfery przebywania chwały JHWH miał być odtworzony w odnowionej świątyni Izraela dla Izraela³⁷. Bóg Wojownik, który karze swój naród, w przyszłości miał się ukazać ludowi, w swym prawdziwym obliczu w mieście nowego przebywania: JHWH jest tam (Ez 48, 35), jako troskliwy Pasterz swego ludu. Chrześcijaństwo przyjęło schemat Ezechiela, lecz zastosowało go w wymiarach uniwersalnych. Bóg w Jezusie Chrystusie stał się Królem i Pasterzem prowadzącym lud do tronu swego Ojca (Ap 4-22).

Trudności z lekturą trudnych tekstów ST, a przede wszystkim obrazu Boga polegają na braku znajomości mentalności ludzi ówczesnej epoki, a także

³⁶ W Chrystusie w pełni został ukazany Boży plan zbawienia, nie mający nic wspólnego z ograniczeniami stawianymi przez kręgi gnostyckie, por. S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana. Rozdziały 1-12*, Częstochowa 2008, s. 425.

³⁷ Jedynie w tekście Ez 47,22 jest wzmianka o warunkowym dziedzictwie obcych: *I stanie się: Przydzielicie ją w dziedzictwo dla was i cudzoziemców zamieszkujących pośrodku was, którzy urodzili synów pośrodku was; i będą dla was jak tubylec wśród synów Izraela, z wami posiadają dziedzictwo pośrodku pokoleń Izraela.*

całościowego ujęcia przesłania biblijnego. Zbytne koncentrowanie się na treści wynikającej z opisu jednego epizodu wyrwanego z kontekstu całego pisma oraz całej Biblii może rodzić wątpliwości i trudności. Opisy wojen nie stanowią portretu JHWH (nawet gdy im przewodzi), lecz są znakiem samoograniczenia się Boga, który dzieli się z człowiekiem swoją mocą i władzą.

Pisarze nowotestamentalni nie mieli takich dylematów, bowiem znali Pisma, ich treść i zamysł Boży, dlatego nie mieli wątpliwości, że na wszystkich kartach Pisma, czyli Starego Testamentu objawia się Bóg miłości, Pasterz, Ten sam, który w pełni objawił się w Jezusie Chrystusie. W obu częściach Biblii jest obecny Bóg jako miłujący Ojciec, który pragnie zbawić człowieka

ABSTRACT

This article seeks to discover the picture of the God in Old Testament and the reception of this picture in the Christian field. The text begins with the presentation of God's name in Old Testament (JHWH, *El Shaddai*, *El Elyon*, *Adonai*, The Lord Is There, The Lord Our Righteousness, The Lord Who Sanctifies You, Judge, Creator). In particular, author presents three main questions: The God in Ezekiel's view of renovations (the God of War and the Shepherd of Israel; Ez 5,11-12; 34,12-16); The JHWH's order in the Ezekiel's visions (Ez 1,4-28; 8-11; 40-48); Ezekiel's perspective in the New Testament (Rv 4-5; 10). Certain major themes are treated in general and presented in the context of the whole the Book of Ezekiel and the Book of Revelation.

The conclusion is that there is no difference between presentation of the God of Old Testament and presentation of the God of New Testament. In both parts of the Bible the God is presented as loving Father who looks to save of human being.

Keywords: The God of War, Shepherd, The Book of Ezekiel, The Book of Revelation, Visions

Bibliografia

Abraham S., *Holiness of God: A Prophetic Reading*, „Doon Theological Journal” 11, 2014, s. 55-74.

- Allen L.C., *Ezekiel 1-19*, Nashville 1994.
- Block D.I., *The Book of Ezekiel. Chapters 1-24*, Michigan 1997.
- Ernst S., *Gott als Kriegsherr? – Theologische Lösungen zum Umgang mit militärischen Niederlagen*, „Biblische Notizen“ 160, 2014, s. 19-35.
- Forstner D., *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1990.
- Fretheim T.E., *Violence and the God of Old Testament*, [w:] *Encountering Violence in the Bible*, red. M. Zehnder; H. Hagella, Sheffield 2013, s. 108-127.
- Greenberg M., *Ezekiel 1-20*, Freiburg 2001.
- Homerski J., *Księga Ezechiela*, Poznań 2013.
- Hummel H.D., *Ezekiel 1-20*, Saint Louis 2005.
- Jasiński A.S., *Chrześcijanin a lektura Starego Testamentu*, „Studia Franciszkańskie” 8, 1997, s. 36-49.
- Jasiński A.S., *Komentarz do Księgi Proroka Ezechiela. Rozdziały 1-10*, Opolska Biblioteka Teologiczna 77, Opole 2005.
- Jasiński A.S., *Komentarz do Księgi Proroka Ezechiela. Rozdziały 21-30*, Opolska Biblioteka Teologiczna 130, Opole 2013.
- Jasiński A.S., *Przypowieść o dobrym Samarytaninie (Łk 10, 30-37)*, [w:] *Żywe jest słowo Boże. Metody biblijno-pastoralne*, red. B. Polok, Opole 1995, s. 97-108.
- Jasiński A.S., *Służcie JHWH z weselem. Kyriologia starotestamentalna na tle środowiska biblijnego*, Opolska Biblioteka Teologiczna 26, Opole 1998.
- Kohler L., Baumgartner W., Stamm J.J., *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, Warszawa 2008.
- Langkammer H., *Bóg jako Ojciec w świetle Nowego Testamentu*, Radom 1999.
- Leszczyński R.M., *Marcjonici*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. XI, red. S. Wilk i inni, Lublin 2006, s. 1254-1255.
- Mayfield T.D., *Literary Structure and Setting in Ezekiel*, Tübingen 2010.
- Mędała S., *Ewangelia według świętego Jana. Rozdziały 1-12*, Częstochowa 2008.
- Paciorek A., *Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdziały 14-28*, Częstochowa 2008.
- Paciorek A., *Jezus z Nazaretu. Czasy i wydarzenia*, Częstochowa 2015.
- Pikor W., *Jak powstało Pismo Święte? Historia tekstu Biblii*, Kielce 2000.
- Ricoeur P., *Wartownik nieuchronnego*, [w:] *Myśleć biblijnie*, red. A. Lacocque, P. Ricoeur, Kraków 2003, s. 223-247.
- Rösel Ch., „Um meines Namens willen...”. *Der Zorn Gottes und seine Überwindung*

im Ezechielbuch, „Theologische Beiträge” 2014, s. 204-213.

Ryken L., Wilhoit J. C., Longman III T., *Słownik symboliki biblijnej*, Warszawa 2003.

Tomiak J., *Czyny symboliczne wykonane w kontekście wyroczni przeciwko Judzie*, [w:] *Historia Izraela na tle słów i czynów symbolicznych proroka Ezechiela*, red. A.S. Jasiński, J. Tomiak, Opole 2003, s. 102-165.

Tronina A., *Apokalipsa orędzie nadziei*, Częstochowa 1996.

Witczyk H., *Teofania w Psalmach*, Kraków 1985.

Zimmerli W., *Ezekiel 2*, Philadelphia 1983.